

## **ԿԱՐԾԻՔ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԽՈՍԻ**

**Ձավեն Գառնիկի Մարգարյանի «Ֆինանսական արդյունքների գնահատման բարելավման ուղիները (ՀՀ առևտրային բանկերի օրինակով)» թեմայով՝ Ը.00.03-«Ֆինանսներ, հաշվապահական հաշվառում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցմանը ներկայացված ատենախոսության վերաբերյալ**

### **Հետազոտության թեմայի արդիականությունը և հրատապությունը**

Ձավեն Գառնիկի Մարգարյանի «Ֆինանսական արդյունքների գնահատման բարելավման ուղիները (ՀՀ առևտրային բանկերի օրինակով)» թեմայով ատենախոսությունը նվիրված է ՀՀ առևտրային բանկերում ֆինանսական արդյունքների գնահատման մեթոդաբանական հարցերին և բարելավման ուղիներին:

ՀՀ բանկային համակարգի զարգացումն անխուսափելիորեն կապված է համաշխարհային նոր միտումներին հարմարվելու կարողության, ինչը ենթադրում է ֆինանսական ինստիտուտների գործառույթների արմատական վերափոխում՝ բանկերի ֆինանսական արդյունքները միասնացնելով կայուն զարգացման սկզբունքների հետ:

Թեև մասնագիտական գրականության մեջ պատշաճ կերպով լուսաբանված են առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսական արդյունքների տեսամեթոդական հիմքերը, այնուամենայնիվ, սակավաթիվ են այն հետազոտությունները, որոնք նվիրված են կոնկրետ առևտրային բանկերի ֆինանսական արդյունքների տեսամեթոդաբանական հիմքերի վերլուծությանը, գնահատման առանձնահատկություններին: Հայալեզու գրականության մեջ գրեթե բացակայում են այն աշխատությունները, որտեղ ուսումնասիրվում են առևտրային բանկերի ֆինանսական արդյունքների առանձնահատկություններն ըստ տեղայնացված մոտեցման: Բացակայում է միասնական ստանդարտացված մեթոդաբանությունը, որը կարող է հնարավորություն ընձեռել ԲՍԿ (բնապահպանական (Environmental), սոցիալական (Social) և կառավարման (Governance)) գործոնները ներառելու շահութաբերության, կապիտալի արժեքի և ակտիվների որակի վերլուծության մոտեցումներում: Դա սահմանափակում է ինչպես շահագրգիռ կողմերի կողմից արտաքին գնահատման, այնպես էլ բանկերի ներսում ռազմավարական պլանավորման հնարավորությունները: Բերված փաստարկներով ատենախոսը հիմնավորել է ընտրված թեմայի հրատապությունը և արդիականությունը:

### **Հետազոտության նպատակը և խնդիրները**

Հետազոտության նպատակն է՝ ՀՀ առևտրային բանկերի ֆինանսական արդյունքների գնահատման մոտեցումների գիտական ուսումնասիրմամբ դրանց կատարելագործման տեսական և կիրառական ուղիների մշակումն ու հիմնավորումը, այդ թվում՝ ԲՍԿ գործոնների շեշտադրմամբ, որոնք միտված են ֆինանսական վերլուծության, բանկային ռիսկերի կառավարման և կառավարչական հաշվետվողականության համակարգում կայուն զարգացման սկզբունքների ինտեգրմանը: Դրված նպատակին հասնելու համար ատենախոսի կողմից տարբերակվել և լուծվել են հետևյալ խնդիրները.

- ուսումնասիրել ֆինանսական արդյունքների գնահատման տեսամեթոդական, ֆինանսատնտեսագիտական մեկնաբանություններն ու առանձնահատկություններն առևտրային բանկերում,

- բացահայտել և ներկայացնել առևտրային բանկերի ֆինանսական արդյունքների գնահատման հիմնախնդիրները, ցուցանիշները, մեթոդները, տեղեկատվական աղբյուրները,

- մեկնաբանել առևտրային բանկերի ֆինանսական արդյունքների վրա ազդող գործոնները,

- կատարել ՀՀ առևտրային բանկերի ֆինանսական արդյունքների կազմի և կառուցվածքի վերլուծություն,

- բացահայտել ֆինանսական ծառայությունների՝ շահույթի վրա ազդող քանակական գործոնների գնահատման հիմնախնդիրները,

- ներկայացնել առևտրային բանկերի ֆինանսական արդյունքների ձևավորման վրա ազդող որակական գործոնների գնահատման հիմնախնդիրները,

- կատարված հետազոտությունների հիման վրա՝ առաջարկել գնահատման մեթոդների բարելավման ուղիներ, ինչպես նաև ԲՄԿ գործոնների միասնացում ֆինանսական գնահատմանը:

### **Հետազոտության օբյեկտը և առարկան**

- **Հեղազոտության օբյեկտը** ՀՀ առևտրային բանկերի ու բանկային խմբերի ֆինանսական արդյունքների գնահատման համակարգն է, իսկ **առարկան**՝ բանկերի գործունեության արդյունքներն ու կայուն զարգացումն ապահովող ֆինանսական, բնապահպանական, սոցիալական և կառավարման գործիքակազմն ու մեթոդաբանությունն են, ներառյալ ԲՄԿ ներդրման հասունության մակարդակի և ֆինանսական արդյունավետության փոխկապակցվածությունը:

### **Հետազոտության հիմնական գիտական արդյունքները և նորույթը**

Հետազոտության հիմնական գիտական արդյունքը ՀՀ առևտրային բանկերի ֆինանսական արդյունքների գնահատման գործընթացի բարելավման և կատարելագործման ուղիների մշակումն է՝ ֆինանսական, ԲՄԿ և հաշվետվողական թափանցիկության գործոնների շեշտադրմամբ: Որպես գիտական նորույթ ատենախոսի կողմից ներկայացվել են հետևյալները.

- մշակվել է առևտրային բանկերի ֆինանսական արդյունքների և կայուն զարգացման ինտեգրված գնահատման մոտեցում՝ ինչպես քանակական, այնպես էլ որակական առումներով հաշվի առնելով արտաքին և ներքին տնտեսասիրավական ազդեցությունները, արժևորելով ԲՄԿ գործոնների կարևորությունը,

- մշակվել և հիմնավորվել է ԲՄԿ ակտիվների ռիսկով կշռված չափերի (ԲՄԿ-RWA) գործակիցը՝ որպես ֆինանսական արդյունքների բազմագործոնային գնահատման գործիք՝ կայուն զարգացման համատեքստում,

- մշակվել և առաջ է քաշվել բանկային գործունեության ֆինանսական արդյունքների ներքին հաշվետվողականության և կատարողականի գնահատման մոտեցում (KPI-ների

վահանակ)՝ թիրախավորված ԲՍԿ-ԿՍՊ ցուցանիշներում, որոնք հիմնավորում են կառավարչական որոշումների ընդունումը,

• մշակվել և ներկայացվել է վերահսկողական հաշվետվողականության մոտեցում՝ ուղղված ԿԲ - առևտրային բանկեր փոխգործակցության համապարփակ և բազմագործոնային գնահատման հնարավորությանը՝ ԲՍԿ գործոնների գնահատման համատեքստում:

### **Հետազոտության գիտական արդյունքների հավաստիությունը և գործնական նշանակությունը**

2. Գ. Մարգարյանի ատենախոսությունն իրենից ներկայացնում է առևտրային բանկերում ֆինանսական արդյունքների գնահատման մեթոդաբանական հարցերին և բարելավման ուղիներին միտված համալիր հետազոտություն, որը ներառում է որոշակի հիմնարար առաջարկություններ՝ ուղղված ԲՍԿ գործոնների հաշվառման վրա հիմնված բանկերի ֆինանսական արդյունքների գնահատման համալիր մոտեցմանը, ինչը հնարավորություն կտա դուրս գալ ավանդական, բացառապես քանակական չափիչներին ուղղված հարացույցից:

Հետազոտության շրջանակում առաջարկված մոտեցումները ստացել են մասնագիտական գնահատական և կիրառական վավերացում՝ միջազգային մասնագիտական կառույցի կողմից:

Ատենախոսության շրջանակում մշակված գործիքակազմը, կատարված տեսամեթոդաբանական եզրակացությունները, կիրառական տեսանկյունից, իրատեսական են, ինչն էլ հետազոտությանը հաղորդում է թե՛ գիտական արժեք, թե՛ գործնական արդիականություն:

### **Ատենախոսության ծավալը և կառուցվածքը**

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլխից, եզրակացություն բաժնից, օգտագործված գրականության ցանկից: Աշխատության ներածությունում հիմնավորվել է հիմնավորվել է թեմայի արդիականությունը, սահմանվել են հետազոտության նպատակը և խնդիրները, ներկայացվել են հետազոտության օբյեկտը և առարկան, տեսական և տեղեկատվական հիմքերը, գիտական նորույթը և ստացված արդյունքների գիտագործնական նշանակությունը:

Առաջին՝ «Ֆինանսական արդյունքների գնահատման տեսամեթոդական հիմքերը» գլխում ատենախոսը քննարկել է առևտրային բանկերում ֆինանսական արդյունքների գնահատման մոտեցումներն ու առանձնահատկություններն, ֆինանսական արդյունքների գնահատման մեթոդական հիմքը և տեղեկատվական ապահովվածությունը, ինչպես նաև ներկայացրել է առևտրային բանկերի գործունեության արդյունքների ֆինանսական և ԲՍԿ գործոնները: Լայն հետազոտության են ենթարկվել հայաստանյան և արտասահմանյան փորձագիտական նյութերը, թեմային առնչվող մասնագիտական գիտական հոդվածները, ԿԲ պաշտոնական վիճակագրական տվյալները, էմպիրիկ հետազոտության տվյալները, Բանկային վերահսկողության Բազեյան կոմիտեի, ինչպես նաև IFRS միջազգային ստանդարտների, կայուն զարգացման նպատակների շրջանակներում արժեքավոր նյութերն ու հետազոտությունները: Ֆինանսական

արդյունքների գնահատման գործընթացը մեկնաբանելու նպատակով ատենախոսն առաջարկել է համապատասխան գործառնական սխեմա:

Երկրորդ՝ «Առևտրային բանկերի ֆինանսական արդյունքների վերլուծության և գնահատման հիմնախնդիրները» գլխում ատենախոսը կատարել է ՀՀ առևտրային բանկերի և բանկային խմբերի ֆինանսական արդյունքների կազմի և կառուցվածքի վերլուծություն, քննարկել է ֆինանսական ծառայություններից ստացված շահույթի քանակական, ինչպես նաև առևտրային բանկերի ֆինանսական արդյունքների որակական գնահատման հիմնախնդիրները: Մասնավորապես հետազոտության են ենթարկվել՝ «Արդշինբանկ» ԲԲԸ-ն, «Ամերիաբանկ» ՓԲԸ-ն և «ԱԿԲԱ Բանկ» ԲԲԸ-ն: Առաջատար բանկերի ընտրությունը կայացվել է՝ հաշվի առնելով հետազոտվող տարիների ընթացքում վերջիններիս կողմից արձանագրված ֆինանսական արդյունքները, ցուցանիշները, ինչպես նաև՝ ԲՍԿ նպատակային օգտագործման շրջանակներում բարձր արտաքին ֆինանսավորում ստանալու հանգամանքները: Ըստ ատենախոսի տեսակետի՝ առևտրային բանկերի ֆինանսական արդյունքների ձևավորման գործընթացում որակական գործոնները հաճախ ոչ պակաս, իսկ որոշ դեպքերում՝ նույնիսկ ավելի մեծ ազդեցություն են ունենում, քան քանակական ֆինանսատնտեսական ցուցանիշները: Հետևաբար, ԲՍԿ ծրագրերն ամփոփում են այն չափանիշների և սկզբունքների ամբողջությունը, որի շրջանակներում ֆինանսական կազմակերպությունը իրականացնում է կայուն զարգացման ռազմավարության ապահովմանը միտված գործունեություն:

Երրորդ՝ «Ֆինանսական արդյունքների գնահատման բարելավման մոտեցումները» գլխում ատենախոսը քննարկել է ֆինանսական արդյունքների գնահատման հեռանկարային մոտեցումները, ինչպես նաև հիմնավորել է ֆինանսական արդյունքների գնահատման սցենարային վերլուծության մոտեցումների ներդրման և կառավարման անհրաժեշտությունը: Որպես ԲՍԿ չափականության նպատակով ատենախոսն առաջարկել է ակտիվների գնահատման մոտեցում՝ հաշվի առնելով ռիսկը, ակտիվների և պասիվների կառավարման քաղաքականությունը, կապիտալի կառուցվածքը և կայունության սցենարային մոդելավորումը, և հաշվի առնելով ԲՍԿ ռիսկերը, մոդիֆիկացրել է ԲՍԿ-RWA ակտիվների ռիսկով կշռված չափերի հաշվարկման մոտեցումը:

Եզրակացություն բաժնում ներկայացվել են հետազոտության տեսական և մեթոդաբանական հարցերի ուսումնասիրությունից բխող եզրահանգումներ, ներկայացվել են վերլուծությամբ հիմնավորված տեսական և գործնական բնույթի առաջարկություններ:

## **Դիտողություններ ատենախոսության վերաբերյալ**

Թվարկված առավելությունների հետ մեկտեղ թեկնածուական ատենախոսությունը գերծ չէ որոշակի թերություններից և բացթողումներից: Դրանցից նշենք հետևյալները.

1. Ատենախոսությունում հետազոտության նպատակը «... ՀՀ առևտրային բանկերի ֆինանսական արդյունքների գնահատման մոտեցումների գիտական ուսումնասիրմամբ դրանց կատարելագործման տեսական և կիրառական ուղիների մշակումն ու հիմնավորումը, այդ թվում՝ ԲՍԿ գործոնների շեշտադրմամբ, որոնք միտված են ֆինանսական վերլուծության, բանկային ռիսկերի կառավարման և կառավարչական հաշվետվողականության համակարգում կայուն զարգացման

- սկզբունքների ինտեգրմանը:...» ներկայացվել է բավականին ընդգրկուն: Դրա հստակ ձևակերպումը անժխտելիորեն ավելի կարժևորեր ատենախոսությունը:
2. Ատենախոսությունում որպես գիտական նորույթ ներկայացված դրույթները ունեն պահանջվող տեսամեթոդական հիմքեր և անհրաժեշտ վերլուծական գործիքակազմ: Բայցևայնպես, առաջին և չորրորդ կետերում ներկայացված նորույթի դրույթները վեախմբագրման կարիք ունեին: Հստակ շարադրելու դեպքում հնարավոր կլիներ առավել շեշտադրել և առաջին նորույթի, և չորրորդ նորույթի կիրառական նշանակությունները:
  3. 1.2 ենթագլխում նպատակահարմար կլիներ հստակ տարանջատել շահութաբերության ցուցանիշները (ROA, ROE, ՉՏՄ) և ՀՀ ԿԲ-ի կողմից սահմանված հիմնական տնտեսական նորմատիվները՝ ընդգծելով, որ առաջինների համար սահմանաչափեր չեն սահմանվում և դրանց խախտումը չի ենթադրում պատժամիջոցներ՝ ի տարբերություն պարտադիր նորմատիվների:
  4. 2.2 ենթագլխի վերլուծությունը ներկայացված է միայն «Ամերիաբանկ» ՓԲԸ-ի օրինակով, ընդ որում ժամանակային լազը 2021-2024 թթ. է: Մինչդեռ աշխատանքը կշահեր, եթե նմանատիպ վերլուծությունը ընդլայնվեր նաև մյուս ՀՀ առևտրային բանկերի կամ ամբողջ բանկային համակարգի մակարդակով՝ հաշվի առնելով, որ հետազոտությունում դիտարկվում են միայն երեք առաջատար բանկեր՝ գործող 17-ի փոխարեն:
  5. Առաջ քաշված ԲՄԿ-RWA (ոչսկզբ կշռված ակտիվների) գործակցի կիրառական նշանակությունն առավել ընդգծված կլիներ, եթե զուգահեռաբար ներկայացվեին առևտրային բանկերում ակտիվների գնահատման մոտեցումները, ինչպես նաև դրանց հնարավոր փոփոխությունների ազդեցության ճշգրտումները ֆինանսական արդյունքների վրա:
  6. Ատենախոսը էջ 90-ում 3.2.1 աղյուսակի տեսքով առաջարկել է ԲՄԿ ոչսկզբ ազդեցության գնահատման և կառավարման վահանակ, որում ներկայացված են հեղինակային գնահատման և հետազոտական աշխատանքի արդյունքները: Դրանք առավել հիմնավոր ու հավաստի կլինեին, եթե հաշվարկները ներկայացվեին հավելվածներ բաժնում, ինչն առկա չէ ատենախոսությունում:
  7. Ատենախոսը էջ 99-ում առաջարկել է սեփական կապիտալի արժեքի հաշվարկման 3.2.2 և ԲՄԿ ազդեցության որոշման 3.2.3 բանաձևերը: Կարծում ենք, որ առաջարկված բանաձևերի գործնական կիրառումը, ինչպես նաև ներկա պայմաններում խիստ արժորվող արհեստական բանականության վրա հիմնված լուծումները, կծառայեին առևտրային բանկերում որպես ֆինանսական արդյունքների գնահատման բարելավման կարևոր ուղի:

## **ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ**

Ատենախոս 2. 9. Մարզարյանը կատարել է ուշագրավ, ծավալուն, տեսամեթոդական և կիրառական բնույթի մոտեցումներ պարունակող հետազոտություն: Այն կարելի է որակել, որպես ինքնուրույն կատարված հետազոտություն, որտեղ դրված և լուծված են ՀՀ առևտրային բանկերում ֆինանսական արդյունքների գնահատման մեթոդաբանական հարցերին և բարելավման ուղիներին հեղինակի կողմից տարբերակված մի շարք կարևոր խնդիրներ:

